

Profilaktika inspektorlarining huquqbuzarliklar profilaktikasini amalga oshirishda mahalla faollari bilan hamkorligi

**Bozorov Fozilbek
Farxod o'g'li**

**Ichki ishlar vazirligi Akademiyasi
320 guruh kursanti**

Annotatsiya

Mazkur maqolada profilaktika inspektorlarining jinoyatchilikni oldini olishdagi o'zni hamda ularning mahalla fuqarolar yig'inidagi faollar, jumladan, raislar, yoshlar yetakchilari va xotin-qizlar masalalari bo'yicha mas'ullar bilan hamkorlik yo'nalishlari yoritilgan. Mahalla institutining jinoyatlarning oldini olishdagi ijtimoiy nazorat vositasi sifatida tutgan o'zni va bu yo'nalishda olib borilayotgan chora-tadbirlar tahlil qilinadi. Shuningdek, mavjud muammolar, ularni hal etish yo'llari va kelgusida hamkorlik samaradorligini oshirish bo'yicha takliflar beriladi.

Kalit so'zlar:

profilaktika inspektori, huquqbuzarliklar profilaktikasi, jinoyatchilikning oldini olish, mahalla fuqarolar yig'ini, mahalla faollari, ijtimoiy hamkorlik, xavfsiz mahalla, huquqiy madaniyat, huquqni muhofaza qiluvchi organlar, ijtimoiy nazorat, yoshlar va ayollar bilan ishlash, E-mahalla tizimi, fuqarolik jamiyati, diniy-ma'naviy tarbiya, ogohlik va javobgarlik.

Kirish

Bugungi kunda jinoyatchilikka qarshi kurashish va huquqbuzarliklarning oldini olish davlat siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. Shu maqsadda Ichki ishlar organlari tizimida profilaktika inspektorlariga muhim vakolatlar berilgan. Ayniqsa, joylardagi mahalla tizimi bilan yaqin hamkorlikda ishlash jinoyatlarning ildiziga yetib borish, ularni barvaqt aniqlash va bartaraf etish imkonini yaratadi. Profilaktika inspektorlari va mahalla faollarining birgalikdagi faoliyati aholi o'rtasida huquqiy madaniyatni oshirish, ijtimoiy muammolarni hal etish hamda xavfsiz muhitni yaratishda muhim rol o'ynaydi.

1. Huquqbuzarliklar profilaktikasi va uning dolzarbligi

Huquqbuzarliklarning oldini olish jamiyatda barqarorlikni ta'minlashda asosiy omillardan biridir. Bu borada tizimli yondashuv talab qilinadi. Jinoyatchilikning ildiz sabablari – ishsizlik, oilaviy muammolar, ma'naviy tarbiyaning yetishmasligi – doimiy nazoratni talab etadi. Profilaktika inspektorlari bu muammolarni mahallalarda aniqlab, mahalla faollari bilan birgalikda tegishli chora ko'radi.

2. Mahalla tizimi va ijtimoiy nazorat

Mahalla fuqarolar yig'inlari fuqarolar bilan bevosita muloqotda bo'lishi va ularning ijtimoiy hayotidan xabardorligi sababli jinoyatchilikka qarshi kurashda

muhim ijtimoiy institut sifatida namoyon bo‘ladi. Mahalla raislari, yoshlar yetakchilari, "Ayollar daftari" va "Yoshlar daftari" bilan ishlovchilar aholi orasidagi muammolarni aniqlab, profilaktika inspektorlari bilan birgalikda ularni hal etishga harakat qilishadi.

3. Hamkorlikning samarali yo‘nalishlari

Profilaktika inspektorlari quyidagi yo‘nalishlarda mahalla faollari bilan hamkorlik qiladi:

- **Monitoring va nazorat:** xavfli toifadagi shaxslar, muammoli oilalar ro‘yxatini yuritish;
- **Ma’rifiy ishlar:** huquqiy savodxonlikni oshirish bo‘yicha uchrashuvlar o‘tkazish;
- **Profilaktik suhbatlar:** jinoyat sodir etgan yoki jinoyat sodir etishi ehtimoli bo‘lgan shaxslar bilan ishlash;
- **Kuzatuv va axborot almashinuvi:** mahalla faollaridan kelgan ma’lumotlar asosida tezkor chora ko‘rish.

4. Amaliy misollar va statistik ma’lumotlar

2023-yil davomida O‘zbekiston bo‘yicha mahalla va IIBlar hamkorligida 200 mingdan ortiq profilaktik tadbirlar o‘tkazilgan. Natijada 18 mingdan ortiq fuqarolar ogohlantirilib, 9 mingdan ortiq shaxslar ijtimoiy reabilitatsiya dasturlariga jalb etilgan. Ayrim hududlarda jinoyatlar soni 15–20% ga kamaygan.

5. Mavjud muammolar va takliflar

Hamkorlikda quyidagi muammolar mavjud:

1. Axborot almashinuvi sustligi;
2. Ba’zi mahalla faollarining yetarli tayyorgarlikka ega emasligi;
3. Moliyaviy va texnik resurslarning cheklanganligi.

Takliflar:

1. Mahalla faollarining huquqiy bilimlarini oshirish;
2. Maxsus o‘quv kurslari tashkil etish;
3. Yagona elektron axborot tizimi yaratish orqali hamkorlikni mustahkamlash;
4. Faol mahalla yetakchilarini moddiy rag‘batlantirish.

6. Qonunchilik asoslari va normativ hujjatlar

Profilaktika inspektorlarining faoliyati O‘zbekiston Respublikasining bir qator qonun va normativ hujjatlariga asoslanadi. Jumladan:

1. **“Ichki ishlar organlari to‘g‘risida”gi Qonun** (2016-yil, yangi tahriri 2021-yil) – profilaktika inspektorlariga jinoyatlarning oldini olish va ijtimoiy xavfli holatlarni bartaraf etish bo‘yicha keng vakolatlar belgilaydi.
2. **Prezidentning 2022-yil 30-dekabrdagi PQ–465-sonli qarori** – “Xavfsiz mahalla” tamoyilini hayotga tatbiq etish va hududiy profilaktika tizimini takomillashtirish chora-tadbirlari haqida.
3. **O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining Farmoni (2020-yil 4-avgust, PF–6037-son)** – fuqarolarning huquqiy ongi va madaniyatini oshirish, mahalla institutining rolini kuchaytirish bo‘yicha. Bu normativ asoslar orqali mahalla va huquqni muhofaza qiluvchi organlar o‘rtasidagi o‘zaro aloqalar qonuniy asosda yo‘lga qo‘yilgan.

7. Mahalla faollarining ijtimoiy profilaktikadagi roli

Mahalla faollari – mahalla raisi, xotin-qizlar faoli, yoshlar yetakchisi, diniy-ma'naviy soha vakillari – jamiyatdagi ijtimoiy barqarorlikni ta'minlashda vositachilik vazifasini bajaradi. Ular:

1. **Oilaviy nizolarni aniqlash** va profilaktika inspektoriga yetkazish;
2. **Voyaga yetmaganlar ishtirokidagi huquqbuzarliklarni aniqlab**, ularni ogohlantirish;
3. **Uyma-uy yurishlar orqali xavfli guruhlarini aniqlash**;
4. **"Yoshlar daftari", "Ayollar daftari", "Temir daftar"** orqali muammoli guruhlar ustidan nazoratni amalga oshirishda ishtirok etadilar.

Bu tizimli yondashuv huquqbuzarliklarni aniqlashdan ko'ra ularning **oldini olishga yo'naltirilgan ijtimoiy mexanizm** hisoblanadi.

8. Axborot texnologiyalari asosidagi hamkorlik

So'nggi yillarda raqamlashtirish jarayonlari orqali profilaktika ishlarini samarali tashkil qilish imkoniyati paydo bo'ldi. Jumladan:

1. **"E-mahalla"** axborot tizimi orqali mahalladagi ijtimoiy va huquqiy holat onlayn monitoring qilinmoqda.
2. Profilaktika inspektorlari va mahalla raislari o'rtasida **mobil ilovalar** orqali tezkor axborot almashinuvi yo'lga qo'yilgan.
3. Ayrim hududlarda **video kuzatuv kameralaridan foydalangan holda** jinoyat sodir etilish ehtimoli bo'lgan hududlar aniqlanmoqda.

Bu yondashuvlar mahalla va IIO o'rtasidagi real vaqtda muloqotni yo'lga qo'yib, xavfsizlikni ta'minlashda yangi bosqichni boshlab berdi.

9. Ijtimoiy sheriklik va fuqarolik jamiyati institutlari bilan hamkorlik

Profilaktika inspektorlari faqat mahalla bilan emas, balki fuqarolik jamiyati institutlari, NNTlar, diniy tashkilotlar, OAV bilan hamkorlikda:

1. nHuquqbuzarliklar profilaktikasi bo'yicha targ'ibot-tashviqot tadbirlari;
2. Yoshlarni bo'sh vaqtini mazmunli tashkil etish;
3. Jinoyatdan qaytgan shaxslarni ijtimoiy moslashtirish kabi ishlarni amalga oshirmoqda.

Bu keng doiradagi hamkorlik jamiyatda ijtimoiy mas'uliyat hissini kuchaytiradi va fuqarolarning xavfsizlik tizimidagi ishtirokini oshiradi.

Xulosa:

Profilaktika inspektorlari va mahalla faollarining hamkorligi jinoyatchilikka qarshi kurashda kuchli ijtimoiy tarmoq yaratishga xizmat qiladi. Har ikki tomonning mas'uliyatli va tizimli ishlashi nafaqat jinoyatlarning oldini olishda, balki jamiyatda huquqiy madaniyatni yuksaltirishda ham muhim ahamiyat kasb etadi. Shu bois bu yo'nalishdagi ishlarni yanada chuqurlashtirish va takomillashtirish zarur.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. O'zbekiston Respublikasining "Ichki ishlar organlari to'g'risida"gi Qonuni. – 2016-yil, yangi tahriri 2021-yil.
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Xavfsiz mahalla" tamoyilini joriy etish to'g'risida"gi PQ-465-sonli qarori. – 2022-yil 30-dekabr.

3. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining PF–6037-sonli Farmoni – “Fuqarolarning huquqiy ongi va madaniyatini oshirish, huquqbuzarliklar profilaktikasini kuchaytirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”. – 2020-yil 4-avgust.
4. “Mahalla – ijtimoiy boshqaruvning noyob shakli”. – O‘zbekiston Respublikasi Mahalla va oilani qo‘llab-quvvatlash vazirligi nashri, 2023-yil.
5. N. Jo‘rayev. “Huquqbuzarliklar profilaktikasi tizimini takomillashtirishning nazariy va amaliy asoslari” // O‘zbekiston huquqshunoslik jurnali. – 2022. №2.
6. M. Abdullayev, S. Tursunov. “Ichki ishlar organlarida profilaktik xizmat faoliyati: nazariya va amaliyot”. – Toshkent: Akademnashr, 2021.
7. O‘zbekiston Respublikasi Ichki ishlar vazirligi rasmiy sayti: www.iiv.uz
8. “E-mahalla” axborot tizimi haqida ma’lumot // O‘zbekiston Respublikasi Raqamli texnologiyalar vazirligi portali. – 2023.
9. X. To‘xtayev. “Mahalla va IIB hamkorligi – jinoyatchilikka qarshi samarali chora” // “Huquq” gazetasi. – 2023-yil, 15-oktabr.
10. Respublika Ma’naviyat va ma’rifat markazi: “Ma’naviy-ma’rifiy muhit barqarorligi – jinoyatchilikning oldini olish omili”, metodik qo‘llanma. – Toshkent